

Evoluția conceptului de “Spațiul de libertate, securitate și justiție al Uniunii Europene” a dus la transformarea conceptului de “suveranitate statală”?

The evolution of the concept 'The area of freedom, security and justice of the European Union' led to the transformation of the concept of "state sovereignty"?

L'évolution de «l'espace de liberté, de sécurité et de justice de l'Union européenne" a dirigé la transformation de la notion de «souveraineté de l'État"?

Vișinescu Ionuț-Gabriel, student al Facultății de Drept, Universitatea din București, Anul II, Grupa 212,

Cuvinte cheie: spațiul de libertate, securitate, justiție, suveranitate, cooperare, Uniunea Europeană

Keywords: the area of freedom, security and justice, sovereignty, cooperation, European Union

Mots-clés: l'espace de liberté, de sécurité et de justice, souveraineté, coopération, Union européenne

Evoluția conceptului de "Spațiul de libertate, securitate și justiție al Uniunii Europene" a dus la transformarea conceptului de "suveranitate statală"?

Cooperarea interstatală a existat încă de la apariția primelor state, mai întâi la nivelul unei proximități geografice, apoi la nivel regional și internațional. Spre finalul secolului al XX-lea apare necesitatea creării unui spațiu de libertate, securitate și justiție la nivel european, ca o modalitate de dezvoltare a cooperării dintre statele membre ale Uniunii Europene. Evoluția acestui concept de-a lungul vremii, modul în care statele au înțeles să dezvolte o asemenea cooperare la nivelul Uniunii Europene de la Tratatul de la Maastricht și până la Tratatul de la Lisabona, în ce măsură discutăm despre o cedare de prerogative ale suveranității statelor și care sunt efectele integrării europene asupra suveranității, toate acestea fac obiectul de cercetare al lucrării mele și vor fi dezbătute în cele ce urmează.

The evolution of the concept "The area of freedom, security and justice of the European Union" led to the transformation of the concept of "state sovereignty"?

The interstate cooperation has existed ever since the emergence of the first states in the world. It was firstly limited to a standard of geographical proximity, then it was expanded to regional and international cooperation. The necessity of creating an european incentive for freedom, security and justice has appeared towards the end of the XXth Century as a possibility of developing the cooperation between the member states of the European Union. These issues being emphasized the objects of my research paper consist of studying the evolution over time of the cooperation concept and the form in which states have perceived to develop such a cooperation inside the European Union from the Maastricht Treaty until the Lisbon Treaty, studying which is the dimension of prerogatives assignation of the member states and last but not least studying which are the effects of the EU integration over the the sovereignty of the states.

L'évolution de «l'espace de liberté, de sécurité et de justice de l'Union européenne" a dirigé la transformation de la notion de «souveraineté de l'Etat"?

La coopération entre Etats a existé depuis l'apparition des premiers Etats, au début au niveau d'une proximité géographique, puis au niveau régional et international. Vers la fin du XXème siècle apparait la nécessité de la création d'un espace de liberté, sécurité et justice au niveau européen, comme modalité de développement de la coopération des Etats membres de la Union Européenne. L'évolution de ce concept à travers les années, la manière dont les Etats ont compris de faire développer une telle coopération au niveau de l'Union Européenne du Traite de Maastricht et jusqu'au Traite de Lisbonne, dans quelle mesure on discute d'une cession de prérogatives de la souveraineté des Etats et quelles sont les effets de l'intégration européenne sur la souveraineté, tout cela fait l'objet de recherche de ma thèse et seront discutés en ce qui suit.

"Politica externă a unei țări se face prin aprecierea rațională a punctului de vedere național, prin fermă și demnă apărare a lui în cadrul internațional, iar nu prin iscălituri date din teama de a te diferenția, iscălituri care pot să vrăjească azi, dar care leagă mâine."

Nicolae Titulescu

I. Scurt istoric al relațiilor de cooperare interstatală

Dacă vorbim despre începuturile cooperării „interstatale” ar trebui să ne întoarcem la leagănul civilizației-Egiptul Antic. Unul dintre cele mai spectaculoase tratate din punctul de vedere al relațiilor reglementate, dar și unul dintre cele mai vechi este tratatul de prietenie și alinață supranumit ”Tratatul sublim”, încheiat în anul 1296 î.Hr., între faraonul egiptean Ramses al II-lea și regele hitiților Hattusill al III-lea.¹ Prin dispozițiile sale, tratatul instituia obligația celor două state de a trăi în pace unul cu altul, să nu se atace și să își acorde ajutor împotriva unui atac străin. Ceea ce e cu adevărat interesant este faptul că tratatul din 1296 î.Hr. stabilea și obligația reciprocă de extrădare a fugarilor și a transfugilor politici.

Astfel de tratate de ajutor mutual le regăsim și în Grecia antică. Cu titlu de exemplu este tratatul de ajutor reciproc dintre Sparta și Atena. Au existat și reglementări juridice în vederea menținerii păcii și tratate de alianță (symachii) conținând prevederi referitoare la instituirea unui sistem de securitate colectivă. În secolele V și VI î.Hr. au fost organizate mai multe congrese pentru a se asigura ”pacea comună”²

În Roma antică, dreptul internațional beneficiază de geniul juridic roman.³ Relațiile internaționale în Roma antică erau de competența unui colegiu sacerdotal (colegiul fetialilor) condus de un *pater patratus*. Acest colegiu declara război și încheia pacea, tratate de alianță și tranșa diferendele după normele inserate într-un cod religios denumit *ius fetiale*. Aceste norme reglementau atribuțiile în materia tratatelor, extrădarea și în special declararea războiului.⁴ Practica romană extinde o varietate de tratate internaționale: tratate de prietenie ori neutralitate – *amicitia*; tratate de alianță – *foedera*; tratate de vasalitate sau protectorat – *deditio in fidem*.

În Evul Mediu, se observă dezvoltarea practicii încheierii de tratate internaționale în mod special în domeniul războiului și transmiterea de teritorii prin moștenire, căsătorie sau vânzare. Apare în această epocă ideea de suveranitate, idee a expresiei seniorilor și a regilor față de pretențiile împăraților germani și ale papilor.⁵ Caracteristice acestei epoci sunt războaiele private, nesupuse nici unei reguli umanitare. Se observă dezvoltarea unei cooperări între state în domeniul comercial. Un moment de semnificație specială pentru dezvoltarea dreptului internațional îl reprezintă Tratatul de pace de la Westfalia din 1648. Pacea de la Westfalia contribuie la afirmarea suveranității și egalității în drepturi a statelor, constituind piatra unghiulară a dreptului internațional.⁶

¹ Edwin Glaser-”The sublime treaty” redactat în revista Magazin istoric, anul I, nr. 6/1967, pag. 23-26.

http://magazinistoric.ro/numarul-61967_continut-26-0

² Ștefan Deaconu-”Principiul bunei vecinătăți în dreptul românesc”-București, Editura All Beck, 2005, pag. 7-10

³ Pierre Vellas-Droit international public, Paris 1967 pag. 55

⁴ A.P. Sereni-Diritto internazionale, vol. I, Milano 1956, pag. 6

⁵ G. Geamănu-Drept internațional public, vol I, Ed. Didactică și Pedagogică, 1981, pag. 15

⁶ D. Popescu, A. Năstase-”Drept internațional public” București, Casa de Editură și Presă ”Șansa” SRL, 1997, pag. 19

Din toate cele de mai sus, putem trage concluzia că primele relații de cooperare s-au stabilit între state vecine.⁷ Astfel că vecinătatea rămâne un factor fundamental al relațiilor fiecărui stat, pentru că fiecare stat nu numai că are vecini, dar el rămâne cu vecinii săi pentru totdeauna.⁸ Astăzi nu mai vorbim numai despre o vecinătate la nivelul proximității geografice, ci și de una la nivel regional și la nivel internațional. Statele au obligația de a coopera pentru menținerea păcii și securității la nivel internațional. Ideea cooperării statelor o regăsim și în Actul final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa. Se susține că o cooperare trebuie realizată în toate domeniile, promovându-se raporturile de prietenie și bună vecinătate, pacea, securitatea și justiția.

II. Apariția conceptului de „Spațiul de libertate, securitate și justiție”

Necesitatea pentru crearea unui spațiu de libertate, securitate și justiție a fost relevată încă de dinaintea apariției Tratatului de la Maastricht. Astfel că în anul 1975 este creat Grupul Trevi de către Consiliul European de la Roma⁹. Acesta presupunea o cooperare informală între miniștrii de Justiție și Afaceri Interne ai statelor comunitare în lupta împotriva terorismului internațional. Din anul 1985 activitatea Grupului Trevi vizează și traficul de droguri, traficul de arme și jefuirea băncilor. Tot în 1985 este încheiat și Acordul Schengen în scopul adoptării unor norme comune în materie de vize, azil, drept de azil și control la frontierele externe pentru a permite libera circulație a persoanelor de pe teritoriile statelor părți la Acordul Schengen, fără a aduce atingere ordinii publice¹⁰, acord intrat în vigoare în 1995. În anul 1987 intră în vigoare Actul Unic European care prevede dezvoltarea cooperării politice europene și obligația de consultare a statelor. Tratatul de la Maastricht privind Uniunea Europeană dezvoltă ideea de cooperare a statelor membre în domeniul justiției și a afacerilor interne.

Conceptul de „Spațiul de libertate, securitate și justiție” se regăsea în Titlul VI al Tratatului Uniunii Europene care se referă la cooperarea polițienească și judiciară în materie penală și Titlul IV al Tratatului privind Comunitatea Europeană (CE) care se ocupa de vize, azil, imigrare și cooperarea în materie civilă. Acestea au fost preluate în Titlul V al Tratatului de Funcționare a Uniunii Europene (TFUE) prin modificarea adusă de Tratatul de la Lisabona intrat în vigoare la 1.12.2009.

Înainte de modificările aduse de Tratatul de la Lisabona, Tratatul privind Comunitatea Europeană prevedea măsurile pe care Consiliul trebuie să le adopte pentru ”a crea un spațiu de libertate, securitate și justiție”¹¹. După intrarea în vigoare a modificărilor aduse de Tratatul de la Lisabona, articolul 67 alin(1) din Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene (TFUE) dispune că ”Uniunea constituie un spațiu de libertate, securitate și justiție, cu respectarea drepturilor fundamentale și diferitelor sisteme de drept și tradiții juridice ale statelor membre.”¹²

⁷ Ștefan Deaconu-”Principiul bunei vecinătăți în dreptul românesc”-București, Editura All Beck, 2005, pag.11-12

⁸ I.Pop-”Vecinătate și bună vecinătate în dreptul internațional” Ed. Științifică și Enciclopedică, București 1986, pag.423

⁹ Paul Craig, Gráinne de Búrca-”Dreptul Uniunii Europene-Comentarii, jurisprudență și doctrină, Ed. a IV-a, Editura Hamangiu, pag.287

¹⁰ Augustin Fuerea-”Manualul Uniunii Europene” Ed. a V-a, Universul Juridic 2011, pag.45

¹¹ Aurel Ciobanu-Dordea-”Legislație comunitară privind cooperarea judiciară în materie civilă și penală” Ed. C.H.Beck 2007 pag.10

¹² Tratatul fundamental ale Uniunii Europene-Ed. C.H.Beck 2010-Ed. coordonată de judecător dr. Diana Ungureanu

III. Prezentarea și evoluția conceptului de „Spațiul de libertate, securitate și justiție”

Noutatea absolută adusă de **Tratatul de la Maastricht** privind Uniunea Europeană a constituit-o reforma instituțională, tratatul fiind o ”nouă etapă în procesul care creează o uniune din ce în ce mai strânsă între popoarele Europei, în care deciziile sunt luate cât mai aproape de cetățeni”. Este creată o structură bazată pe ”trei piloni” asemănătoare cu un templu grec, pentru ceea ce va reprezenta până la intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona, structura Uniunii Europene.

Primul pilon era reprezentat de ”Pilonul comunitar” prin stabilirea unor obiective în domeniile liberei circulații a bunurilor, serviciilor, persoanelor și capitalului, politicii comunitare, cetățeniei europene și cu privire la Uniunea economică și monetară. Al doilea pilon era denumit ”Politică Externă și Securitatea Comună”, în timp ce al treilea pilon e reprezentat de ”Justiție și Afaceri Interne”.

Esențial este să observăm cauzele care au condus la crearea acestui mod de organizare pe trei piloni ce reprezintă în fapt dorința statelor de a coopera în domeniile Politicii Externe și de Securitate Comună și al Justiției și Afacerilor Interne. Statele membre nu erau pregătite să supună aceste domenii destul de sensibile, considerate a fi de esența suveranității statale, mecanismelor decizionale obișnuite, caracterizate de supranaționalism, care se aplicau pilonului comunitar. Prin urmare, statele membre au recurs la o structură decizională cu caracter interguvernamental, care să le permită să decidă direct în baza suveranității proprii, în timp ce rolul instituțiilor comunitare era fie inexistent, fie redus în comparație cu pilonul comunitar.

Pilonul al III-lea, denumit ”Justiție și Afaceri Interne”(JAI), includea o serie de probleme legate de criminalitatea internațională și diverse forme de cooperare vamală, judiciară, polițienească, precum și înființarea Europol pentru schimbul de informații. Consiliul de Miniștri a primit rolul de a adopta poziții comune și de a elabora acorduri pe baza inițiativelor Comisiei și a statelor membre, acționând conform regulii **unanimității**. Comisia era asociată, iar Parlamentul trebuia informat, acesta putând pune întrebări sau emite recomandări Consiliului.

Tratatul de la Amsterdam care modifică Tratatul privind Uniunea Europeană, Tratatul de la Maastricht și anumite acte conexe, urmărește realizarea unui spațiu de libertate, securitate și justiție, prin ”comunitarizarea”¹³ unei părți din cel de-al 3-lea pilon (Titlul IV din Tratatul CE), integrarea acquis-ului Schengen în Titlul IV CE și cel de-al 3-lea nou pilon, transformat în Cooperarea polițienească și a organelor judiciare în materie penală.¹⁴

S-a afirmat că în acest domeniu era necesară o mai mare deschidere și asumare a răspunderii, fapt ce presupunea un rol mai activ al Parlamentului European. Astfel că pentru îmbunătățirea prevederilor instituționale din cadrul JAI, unele argumente susțineau chiar încorporarea totală a pilonului al III-lea în pilonul comunitar. În final a fost aleasă soluția ca unele părți din pilonul al III-lea să fie comunitarizate, iar altele să fie extinse și suspuse unor controale instituționale apropiate de cele din pilonul comunitar.” Obiectivul Uniunii Europene era stabilit ca fiind acela de a oferi cetățenilor un nivel ridicat de protecție într-un spațiu de libertate, securitate și justiție, prin elaborarea unei acțiuni comune a statelor membre în domeniul cooperării polițienești și judiciare în materie penală, prin prevenirea rasismului și xenofobiei și prin combaterea acestor fenomene.”¹⁵ Pentru atingerea acestui obiectiv, Consiliul adopta măsuri în **unanimitate** la inițiativa Comisiei sau a statelor membre, dar

¹³ Comunitarizarea= transferul unei probleme care, în cadrul instituțional al Uniunii, este soluționată prin metoda interguvernamentală (pilonii doi și trei) în scopul abordării sale prin metoda comunitară (primul pilon).

¹⁴ Joël Rideau-”Droit institutionnel de l'Union et des Communautés européennes”, ed. a 3-a, Paris 1999, pag. 48

¹⁵ Aurel Ciobanu-Dordea-”Legislație comunitară privind cooperarea judiciară în materie civilă și penală” Ed. C.H. Beck 2007 pag. 1

Parlamentului European i-a fost atribuită o funcție consultativă în procesul decizional, cu excepția pozițiilor comune. Unele măsuri au fost incluse în competența Curții Europene de Justiție.¹⁶

Principala modificare adusă pilonului al III-lea prin **Tratatul de la Nisa** consta în sporirea rolului Comisiei în privința cooperării consolidate. Astfel, statele sunt nevoite să se adreseze mai întâi Comisiei printr-o cerere de stabilire a unei cooperări consolidate și numai în cazul unui refuz, statele pot supune această inițiativă Consiliului. Parlamentul își păstrează rolul consultativ. În vederea extinderii viitoare a Uniunii, apelarea la cooperarea consolidată reprezenta o soluție optimă, mai ales din perspectiva diferențelor geopolitice și economice dintre state și a necesității garantării acquis-ului comunitar.

Prin modificările aduse prin **Tratatul de la Lisabona** se plasează libertatea, justiția și securitatea în centrul priorităților Uniunii Europene. Aceasta poate să acționeze mai eficient împotriva grupărilor criminale care fac trafic de persoane, să promoveze și să sprijine acțiunile în domeniul prevenirii criminalității și să ajute la combaterea terorismului prin înghețarea activelor. Tratatul confirmă angajamentul UE de a elabora o politică comună privind imigrația și conține de asemenea o clauză de „solidaritate” potrivit căreia Uniunea și statele membre vor acționa împreună în spirit de solidaritate în cazul în care un stat membru este ținta unui atac terorist sau victima unei catastrofe naturale provocate de om¹⁷. În mod inevitabil prin dispozițiile Tratatului de la Lisabona, vechiul pilon al III-lea a fost “distrus”.

IV. Noutățile aduse de Tratatul de la Lisabona și Programul de la Stockholm 2010-2014

Tratatul de la Lisabona dorește să consolideze realizarea unui **spațiu european comun** în care persoanele să circule liber și să beneficieze de o protecție judiciară eficientă. Realizarea unui astfel de spațiu are repercusiuni asupra domeniilor în care așteptările cetățenilor europeni sunt ridicate, cum ar fi imigrația, combaterea criminalității organizate sau terorismul. Aceste probleme au o puternică dimensiune transfrontalieră și, prin urmare, necesită o cooperare eficientă la nivel european.

De aceea, Tratatul de la Lisabona împarte temele referitoare la spațiul de libertate, securitate și justiție în patru domenii:

- **politicile referitoare la controlul la frontiere, dreptul de azil și la imigrație;**
- **cooperarea judiciară în materie civilă;**
- **cooperarea judiciară în materie penală;**
- **cooperarea polițienească.**

Temele referitoare la cooperarea judiciară în materie penală și la cooperarea polițienească făceau parte înainte din cel de-al 3-lea pilon al Uniunii Europene (UE), acestea ținând de cooperarea interguvernamentală. În cadrul celui de-al 3-lea pilon, instituțiile europene nu aveau competențe, deci nu puteau adopta nici regulamente, nici directive. Acesta era motivul pentru care Uniunea Europeană nu avea personalitate juridică. În schimb, Comunitatea Europeană avea personalitate juridică, primul pilon fiind complet integrat.

¹⁶ ”Curtea de Justiție a Comunităților Europene este competentă să hotărască cu titlu preliminar, cu privire la validitatea și interpretarea deciziilor-cadru și a deciziilor, la interpretarea convențiilor stabilite în baza prezentului titlu, precum și la validitatea și interpretarea măsurilor de interpretare a acestora.” - ex art. 35 TUE

¹⁷ Augustin Fuerea - ”Manualul Uniunii Europene” Ed. a V-a, Universul Juridic 2011, pag. 82

Tratatul de la Lisabona pune capăt acestei diferențieri și îi permite de acum UE să intervină în toate chestiunile referitoare la spațiul de libertate, securitate și justiție.¹⁸ Aspectele abordate anterior în cadrul celui de al treilea pilon, vor fi abordate în temeiul aceluiași tip de norme ca aspectele referitoare la piața unică. Prin urmare, măsurile la nivelul UE și la nivel național din aceste domenii vor face obiectul controlului jurisdicțional al Curții de Justiție. În același timp, numeroase domenii din cadrul JAI încetează să mai facă obiectul procedurii de consultare cu vot în unanimitate în cadrul Consiliului și simplă consultare a Parlamentului European (PE), intrând în sfera de procedurii legislative ordinare cu **vot cu majoritate calificată** în cadrul Consiliului și a competențelor colegislative depline ale PE .

Singurele domenii care vor continua să fie supuse regulii unanimității în cadrul Consiliului sunt: pașapoartele și cărțile de identitate(art. 77 alin.3 din TFUE),dreptul familiei(art. 81 alin.3 din TFUE), cooperarea polițienească operațională(art.87 alin.3 din TFUE),în scopul insituirii unui Parchet European(art.86 alin.4TFUE)¹⁹. Din toate aceste considerente reiese faptul că Uniunea Europeană **reprezintă** un spațiu de libertate, securitate și justiție cu respectarea drepturilor fundamentale și a tradițiilor juridice ale statelor membre, fapt ce confirmă **atingerea scopului** prevăzut de toate tratatele ce l-au precedat pe cel de la Lisabona, tratate ce prevedeau rolul Consiliului în **crearea** unui spațiu de libertate, securitate și justiție.²⁰

Pe baza realizărilor programelor de la Tampere și Haga, până în prezent s-au înregistrat progrese semnificative în acest domeniu. Cu toate acestea, Europa rămâne confruntată cu anumite provocări care trebuie asumate într-o abordare globală. Ca urmare a intrării în vigoare a Tratatului de la Lisabona, Parlamentul European și parlamentele naționale joacă un rol mai însemnat. Cetățenii și asociațiile reprezentative au o oportunitate mai mare de a-și face cunoscute și de a-și împărtăși public opiniile în toate domeniile de acțiune ale Uniunii, în conformitate cu articolul 11 din TFUE.

În acest scop, Consiliul European a adoptat un nou program multianual, intitulat Programul de la Stockholm "O Europă deschisă și sigură în serviciul cetățenilor și pentru protecția acestora", pentru perioada 2010-2014.Acest program stabilește principalele priorități politice și instrumente pentru dezvoltarea spațiului de libertate, securitate și justiție.

V.Distrugerea pilonului al III-lea -- un pas înainte pentru Uniune,un pas înapoi pentru suveranitatea statelor membre?

Dacă la momentul Maastricht vorbeam despre temerea statelor de a supune anumite domenii care reprezentau Spațiul de libertate, securitate și justiție(probleme legate de criminalitatea internațională,diverse forme de cooperare vamală, judiciară, polițienească, precum și înființarea Europol pentru schimbul de informații)structurilor decizionale ale Uniunii Europene, statele considerând oportună crearea unei structuri interguvernamentale care să trasese anumite linii de urmat în **unanimitate**, la momentul Lisabona, lucrurile se schimbă, iar statele sunt dispuse să acorde Uniunii Europene dreptul de a interveni în toate domeniile ce țin de Spațiul de libertate, securitate și justiție, Consiliul putând decide conform **regulii majorității**, cu excepțiile precizate mai sus, care rămân sub incidența regulii unanimității.

În consonanță cu cele afirmate mai sus, daca la momentul Tratatului de la Maastricht discutam despre o structură a Uniunii Europene axată pe 3 mari piloni(pilonul comunitar,politică externă și de

¹⁸ http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/lisbon_treaty/ai0022_ro.htm

¹⁹ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/RO/ec/111636.pdf

²⁰ Augustin Fuerea-"Manualul Uniunii Europene" Ed. aV-a,Universul Juridic 2011,pag.298-312

securitate comună, cooperarea în domeniul justiției și al afacerilor interne)²¹, se ajunge ca Tratatul de la Lisabona să „comunitarizeze” pilonul III, cel care conținea domeniile corespunzătoare spațiului de libertate, securitate și justiție, după o încercare semi-reușită a Tratatului de la Amsterdam.

Este limpede faptul că vorbim despre o evoluție a conceptului de „Spațiu de libertate, securitate și justiție”, însă trebuie să observăm și impactul acestei evoluții asupra suveranității statelor membre, care de la un tratat la altul au tot extins puterea de decizie a Uniunii Europene în aceste domenii, considerate de ele nu de mult ca fiind „domenii sensibile”. Mai vorbim despre „suveranitatea clasică”? Ce efecte are integrarea europeană asupra suveranității? În ce măsură statele își păstrează prerogativele suveranității? A avut loc o evoluție sau o „involuție” a conceptului de suveranitate? E corect să vorbim despre o „suveranitate nouă”? Acestea sunt doar câteva dintre întrebările la care voi încerca să răspund în cele ce urmează.

V.1. Suveranitatea clasică mai este actuală?

Doctrina clasică a dreptului internațional apreciază că momentul apariției suveranității coincide cu cel al apariției statului.²² Însă apariția conceptului de “suveranitate” a avut loc mai târziu, după ce inițial îl întâlnim sub alte denumiri (putere, conducere, autoritate, imperium). Cuvântul “suveranitate” a apărut conform marelui profesor român Paul Negulescu în secolul al XV-lea spre a justifica poziția supremă a monarhului în stat.²³ Termenul provine din prepoziția “*super*” (deasupra), din care s-a creat adjectivul “*superanus*” și substantivul “*supermitas*” (o persoană aflată în varful ierarhiei care nu este subordonată nimănui). Inițial aveau doar un sens geografic până în 1283 când Philippe de Beaumanoir în “Cutuma din Beauvoisis” precizează “cascuns barons est **sovra**ins en sa baronnie” (fiecare baron este suveran în baronia sa). Deci abia în feudalism putem spune că are loc formularea conceptului de “suveranitate”²⁴.

Dupa această perioadă, au urmat o serie de opinii, controverse și teorii²⁵ cu privire la suveranitate, aceasta fiind o noțiune care a prezentat interes încă de la apariția sa, scriindu-se biblioteci întregi pe această temă, ea nefiind încă epuizată.

²¹ Augustin Fuerea-”Manualul Uniunii Europene” Ed. aV-a, Universul Juridic 2011, pag.56-58

²² Gr.Geamănu-,”Principiile fundamentale ale dreptului internațional contemporan”Ed.Didactică și Pedagogică,1967,pag.39
Korowicz-,”Organisations internationales et souveraineté des États Membres”,Ed. A.Pedone,Paris,1961,p.43

²³ Paul Negulescu- „Curs de drept constituțional român”, Ed. de Alex Th. Doicescu,București,pag.94-95

²⁴ Gr.Geamănu-,”Principiile fundamentale ale dreptului internațional contemporan”Ed.Didactică și Pedagogică,1967,pag.40

²⁵ **Jean Bodin**-suveranitatea este un element fundamental al statului,fără de care nu există stat.Suveranitatea este o putere absolută și perpetuă a unei republici ; **Charles L'Oyseau** susține că suveranitatea este limitată de “Legile lui Dumnezeu”;”Regulile justiției natural”; “Legile fundamentale ale statului” ; **Grotius**-”dreptul ginților” este rezultatul consimțământului statului, care încheind tratate sunt obligate să respecte dreptul natural ; **Martin Luther**-“orice putere este stabilită prin poruncă divină și aceasta este ceea ce dă forță comandamentelor sale” ; **Thomas Hobbes**-“nicio comunitate nu are dreptul să fie privită ca independentă dacă nu este capabilă să-și susțină independența prin propriile sale forțe contra tuturor atacurilor din afară” ; **Hegel**-“puterea absolută este în stat,care este o unitate suverană și independentă de toate celelalte state” ; **Georg Jellinek**-statul,prin participarea la tratate își limitează voința suverană,și stabilește propriile limite și se poate elibera de angajamentele sale atunci când nu îi mai sunt convenabile ; **Hans Triepel** vorbește despre “*suveranitatea relativă*” ; **J.J.Rousseau**-suveranitatea poporului este o sumă a cotelor-părți de suveranitate ale fiecărui individ,ca atare este *inalienabilă și indivizibilă* ; **Johann Kaspar Blunrschli**-suveranitatea nu reprezintă nici independență. și nici libertate absolută,penru că statele nu sunt entități absolute.**Leon Duguit**-statul nu este persoană suverană,ci un produs al istoriei,suveranitatea națională fiind doar un sofism. **Nicolae Titulescu**-este adeptul suveranității relative,apreciind că aspectele ce țin de suveranitate depind de modificările mediului politic internațional.”Suveranitatea este o voință care se limitează pe sine însăși,în virtutea puterii sale independente.”

Suveranitatea este un “animus” al statului, apărut odată cu apariția statului și care îl va însoți până la disoluția conceptului de stat.²⁶ Doctrina “clasică” a considerat că suveranitatea cuprinde patru caractere: **indivizibilitatea, exclusivitatea, inalienabilitatea și caracterul originar și plenar.** *Indivizibilitatea* se referă la faptul că suveranitatea nu poate fi fragmentată, divizată. Atributele suveranității aparțin doar unui titular (statul) care are toate pârghiile de exercitare a suveranității. *Exclusivitatea* cuprinde ideea că pe teritoriul unui stat nu se poate exercita decât o singură suveranitate. *Inalienabilitatea* trimite la faptul că suveranitatea exclude orice abandon sau cedare de atribute ale statului către alte state sau entități internaționale. *Caracterul originar și plenar al suveranității* înseamnă că suveranitatea aparține statului, aceasta nefiind atribuită din afară, iar prerogativele puterii de stat cuprind totalitatea domeniilor de activitate.²⁷

Se observă faptul că de ceva vreme există tot mai mulți factori de natură să înlăture caracterul indivizibil al suveranității. Este vorba despre globalizare, procesele ce tind către o descentralizare a statului, federalizare, dezintegrare, proliferarea statală, fenomenul integrării europene. De asemenea nici exclusivitatea suveranității nu mai este aceeași ca atunci când suveranul nu recunoștea ca fiind deasupra sa decât pe Dumnezeu. Factori precum erodarea statului, creșterea interdependențelor, integrarea europeană ce obligă punerea în comun a exercițiului unor drepturi suverane sau ca efect al intervenției umanitare sau democratice²⁸ au dus încet, dar sigur la slăbirea caracterului exclusiv al suveranității. Același lucru se întâmplă și în cazul inalienabilității, unde ideea de cedare de atribute ale statului prinde tot mai mult curaj. Caracterul originar și plenar conceput de doctrina clasică a fost și el afectat de evoluția societății (crearea de state-Kosovo, Muntenegru, Bosnia-Herțegovina).

V.2. Efectele integrării europene asupra suveranității statelor membre. Aplicație – spațiul de libertate, securitate și justiție.

Ca entitate juridico-politică, Uniunea Europeană nu constituie ceea ce este un stat, eventual un stat compus în sensul clasic al termenului (federație sau confederație), dar nici o organizație internațională (interguvernamentală), ea reprezentând mai puțin decât o entitate statală și mai mult decât organizația internațională. Ea întrunește elemente atât de la prima cât și de la a doua. Uniunea Europeană nu poate fi supusă în nici unul dintre tipurile existente ori cunoscute până acum, fiind o instituție *sui generis*, un actor atipic și nou în societatea internațională contemporană.²⁹

Încă de la apariția ideii de Comunitate Europeană, din cauza faptului că aceasta reprezenta un concept supranațional, s-a vehiculat problema cedărilor parțiale a exercițiului suveranității din partea statelor membre în domeniile ce țin de competență comunitară. Așa cum am arătat în cele de mai sus (aplicat pe Spațiul de libertate, securitate și justiție), Uniunii Europene i-au fost transferate către exercițiu din ce în ce mai multe competențe. Astfel, dacă la început instituțiile europene nu aveau decât o putere mică sau chiar nulă în reglementarea în domenii ce țineau de spațiul de libertate, securitate și justiție, treptat s-a ajuns ca Uniunea Europeană de astăzi să **reprezinte** un spațiu de libertate, securitate și justiție și să aibă o competență deplină în a reglementa în acest domeniu.

²⁶ Bogdan Aurescu-, „Noua suveranitate. Între realitate juridică și necesitate politică în sistemul internațional contemporan” Ed. All Beck 2003, pag. 130

²⁷ A. Bolintineanu, A. Năstase, B. Aurescu-, „Drept internațional contemporan” ed. a 2-a, Ed. All Beck, București 2000, pag. 93

²⁸ Bogdan Aurescu-, „Noua suveranitate. Între realitate juridică și necesitate politică în sistemul internațional contemporan” Ed. All Beck 2003, pag. 133

²⁹ Ion M. Anghel-Analele Universității „Constantin Brâncuși” Târgu Jiu, Seria Științe Juridice, Nr. 2/2010

Ca un corolar al celor spuse, Curtea de Justiție a Comunităților Europene (C.J.C.E) emite Avizul 1/1991 în care arată că: "În conformitate cu o jurisprudență constantă a Curții de Justiție, tratatele comunitare au instituit o nouă ordine juridică în profitul căreia statele au limitat, în domenii din ce în ce mai întinse, drepturile lor suverane și ale cărei subiecte sunt nu doar statele membre, ci și resortisanții lor". Este evident neconcordanța între Avizul 1/1991 al C.J.C.E și concepția clasică a suveranității care prevedea o suveranitate indivizibilă, inalienabilă, exclusivă. Ori prin Avizul 1/1991 se evidențiază că statele în baza suveranității lor au limitat exercițiul acesteia prin transferul de competențe către Uniunea Europeană. Deci suveranitatea rămâne reprezentarea supremației și independenței puterii statului în exprimarea și realizarea voinței guvernărilor ca voință obligatorie pentru întreaga societate.³⁰ Suveranitatea rămâne intactă, ceea ce se cedează sunt prerogative ale suveranității, însă nu total, ci parțial. Dacă s-ar ceda toate prerogativele suveranității, atunci chiar suveranitatea ar fi golită de conținut.

Deci inevitabil vorbim despre o diviziune a exercițiului suveranității pentru că în anumite probleme va continua să hotărască statul, însă în altele, pe baza tratatelor pe care le-a încheiat acesta, tot în baza suveranității sale, va hotărî tot statul, dar împreună cu celelalte state membre ale Uniunii. Statele cedează prerogativele exercitării suveranității lor, tot în baza suveranității, și nu cedează suveranitatea, aceasta rămânând neatinsă. Exercițiul suveranității trebuie exercitat astfel încât să nu afecteze suveranitatea substanțială. Statele ca subiecte de drept sunt egale, în baza egalității suverane. Deci toate statele se aseamănă prin aceeași suveranitate. Ceea ce le diferențiază este exercițiul acesteia, exercițiu ce le definește personalitatea lor juridică. Prin modul în care statele își asumă drepturi și obligații statele se diferențiază. Astfel, dacă substanța am stabilit că rămâne neatinsă, ceea ce variază este exercițiul acesteia care este supus autolimitării.

Uniunea Europeană poate fi privită atât ca efect al erodării statului-națiune, de natură să compenseze capacitățile reduse ale acestuia, dar și ca formă de organizare ce contribuie ea însăși la acest proces de eroziune.³¹

Așa cum am arătat tratatele de la Maastricht și Amsterdam concep pentru reglementarea în domeniul spațiului de libertate, securitate și justiție o structură de tip interguvernamental. Aceasta decide în unanimitate și trasează anumite direcții de dezvoltare a acestui cocept. Aceasta înseamnă că statele au în continuare depline competențe în a reglementa în acest domeniu. În primul rând suveranitatea este exercitată la exprimarea votului, iar în al doilea rând la transpunerea în dreptul intern a dispozițiilor, această funcție revenind Parlamentelor naționale.

Însă, odată cu intrarea în vigoare a modificărilor aduse prin Tratatul de la Lisabona, instituțiile europene dobândesc mai multă libertate pentru ceea ce nu de mult reprezenta un domeniu rezervat al statului. Faptul că în cadrul Consiliului se aplică procedura legislativă ordinară, cu vot cu majoritate calificată în domenii destul de întinse, poate fi caracterizat ca o limitare a exercițiului prerogativelor suveranității statelor suverane, membre ale Uniunii Europene. O astfel de limitare a exercitării prerogativelor suveranității este determinată și de pierderea anumitor funcții ale Parlamentelor naționale în favoarea guvernelor, în materii care la nivel național erau de competența Parlamentului, însă atunci când au fost transferate către Uniune, competența de decizie revine Consiliului de miniștri. În acest mod, prin slăbirea autorității legislative, este slăbită și suveranitatea de stat.³²

³⁰ Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu, „Drept constituțional și instituții politice” Ed. 13, Vol. II, Editura C.H. Beck

³¹ Bogdan Aurescu, „Noua suveranitate. Între realitate juridică și necesitate politică în sistemul internațional contemporan” Ed. All Beck 2003, pag. 99

³² Ibidem, pag. 100-103

Preluând ideea specialistului american de drept internațional James Brown Scott, care face o analogie între independența persoanei într-un stat și independența statului în societatea internațională, observăm o asemănare. În stat, individului i se stabilesc anumite limite în exercițiul drepturilor sale, un anumit "plafon de conduită"³³, pentru că indivizii sunt cei care au vrut să trăiască într-o societate. În aceeași idee, statului i se trasează anumite limite, în urma unui acord comun cu alte state. Practic statul își stabilește și limitele și domeniul rezervat prin exercitarea suveranității sale.

VI. Concluzii

Uniunea Europeană prin activitatea sa are o importanță excepțională, ea punându-și amprenta asupra vieții de zi cu zi a cetățenilor săi. Prin extinderile sale de-a lungul vremii, Uniunea Europeană a devenit din ce în ce mai însemnată. Nu poate fi negat faptul că procesul de integrare europeană a reprezentat un experiment de succes pentru soluționarea conflictelor. Dovada este faptul că state care până la jumătatea secolului al XX-lea erau state inamice, astăzi cooperează din ce în ce mai mult pentru o Europă unită și pentru pace.

Deși nu trebuie negat rolul extraordinar de important al Uniunii Europene în dezvoltarea statelor, nu trebuie ignorat însă faptul că încet, dar sigur, Uniunea Europeană câștigă din ce în ce mai mult teren în fața guvernelor și a parlamentelor naționale. Nu de mult, măsurile luate în privința spațiului de libertate, securitate și justiție se luau în unanimitate, ceea ce reprezenta un veritabil exercițiu al suveranității statului. Astăzi sunt domenii din cadrul spațiului de libertate, securitate și justiție, în care se iau decizii prin regula majorității calificate, ceea ce pentru un stat care nu este de acord cu respectiva decizie reprezintă rezultatul unei cooperări pe verticală, echivalentă chiar cu o impunere din exterior. Conform algoritmului evoluției tratatelor fundamentale și modificatoare ale Uniunii Europene, este posibil ca la următoarea astfel de reglementare și în domeniile din cadrul Spațiului de libertate, securitate și justiție în care se iau încă decizii potrivit regulii unanimității să fie supuse regulii majorității calificate. O dezvoltare a cooperării pe orizontală, la nivel de structuri interguvernamentale ar ar permite statelor o mai mare libertate și flexibilitate în exercițiul suveranității lor. În acest mod, statelor nu le sunt impuse anumite sarcini, ci chiar ele și le impun. Simpla punerea în comun a atributelor suveranității cu alte state membre ale Uniunii Europene nu face ca statele comunitare să nu mai reprezinte echivalentul definiției statului pentru că substanța suveranității rămâne neatinsă. Însă impunerea unor decizii luate de instituțiile Uniunii Europene care nu corespund cu interesele unor state membre, este de natură să ducă în anumite condiții la slăbirea suveranității statelor.

Concluzia este unică: Uniunea Europeană este extrem de importantă și benefică din foarte multe puncte de vedere pentru evoluția României ca stat, însă așa cum spunea marele diplomat român, Nicolae Titulescu este important *"ca românul să fie stăpân la el acasă, (...) să găsească el singur, în plina lui suveranitate, normele cele mai bune pentru păstrarea unității noastre naționale."*

³³ Nicolae Popa, Teoria generală a dreptului, București 1992, pag. 199

Bibliografie

1. A.Bolintineanu, A.Năstase, B.Aurescu - „Drept internațional contemporan” ed. a 2-a, Ed.All Beck, București 2000
2. Adrian Năstase, Bogdan Aurescu - ”Drept internațional public. Sinteze”, Ed.a 6-a, Ed. C.H.Beck, 2011
3. Anghel Ion - ”Personalitatea juridică și competențele Comunităților Europene/Uniunii Europene” Ed. Lumina Lex,2006
4. Augustin Fuerea - ”Manualul Uniunii Europene” Ed. aV-a, Universul Juridic 2011
5. Augustin Fuerea - ”Instituțiile Uniunii Europene” Ed.Universul Juridic, 2002
6. Augustina Dumitrașcu , Roxana Popescu - ”Dreptul Uniunii Europene” Universul Juridic 2011
7. Aurel Ciobanu-Dordea - ”Legislație comunitară privind cooperarea judiciară în materie civilă și penală
8. Bogdan Aurescu - „Noua suveranitate.Între realitate juridică și necesitate politică în sistemul internațional contemporan” Ed.All Beck 2003
9. D.Popescu, A.Năstase - ”Drept internațional public” București, Casa de Editură și Presă ”Șansa” SRL, 1997
10. Gr.Geamănu – ”Drept internațional public”, vol 1, Ed.Didactică și Pedagogică, 1981
11. Gr.Geamănu - „Principiile fundamentale ale dreptului internațional contemporan” Ed.Didactică și Pedagogică, 1967
12. Ioan Muraru,Elena Simina Tănăsescu - „Drept constituțional și instituții politice ” Ed.13 ,Vol.II Editura C.H.Beck
13. I.Pop - ”Vecinătate și bună vecinătate în dreptul internațional” Ed.Științifică și Enciclopedică , București 1986
14. Joël Rideau - ”Droit institutionnel de l'Union et des Communautés européennes”, ed. a 3-a, Paris 1999
15. Madalina Virginia Antonescu - ”Instituțiile Uniunii Europene în perioada post-Nisa. O perspectivă de drept constituțional”Editura Lumen 2009
16. Nicolae Popa, Teoria generală a dreptului, București 1992
17. Octavian Manolache - ”Tratat de drept comunitar” Ed.All Beck, 2006, Ed.a V-a
18. Paul Craig,Gráinne de Búrca-Dreptul Uniunii Europene - Comentarii,jurisprudență și doctrină, Ed. a IV-a, Editura Hamangiu
19. Paul Negulescu - „Curs de drept constituțional român”, Ed. de Alex Th. Doicescu, București
20. Ștefan Deaconu - ”Principiul bunei vecinătăți în dreptul românesc” - București, Editura All Beck, 2005
21. Ștefan Deaconu - ”Drept constituțional” Ed.C.H.Beck, 2011
22. Tratatetele fundamentale ale Uniunii Europene - C.H.Beck 2010
23. Analele Universității din București, Seria Drept
24. Analele Universității „Constantin Brâncuși” Târgu Jiu,Seria Științe Juridice
25. Dicționarul Explicativ al Limbii Române-Academia Română, Univers Enciclopedic, 2009
26. <http://eur-lex.europa.eu/>
27. www.europa.eu
28. www.curia.europa.eu
29. <http://www.consilium.europa.eu/>
30. www.mae.ro
31. www.magazinistoric.ro